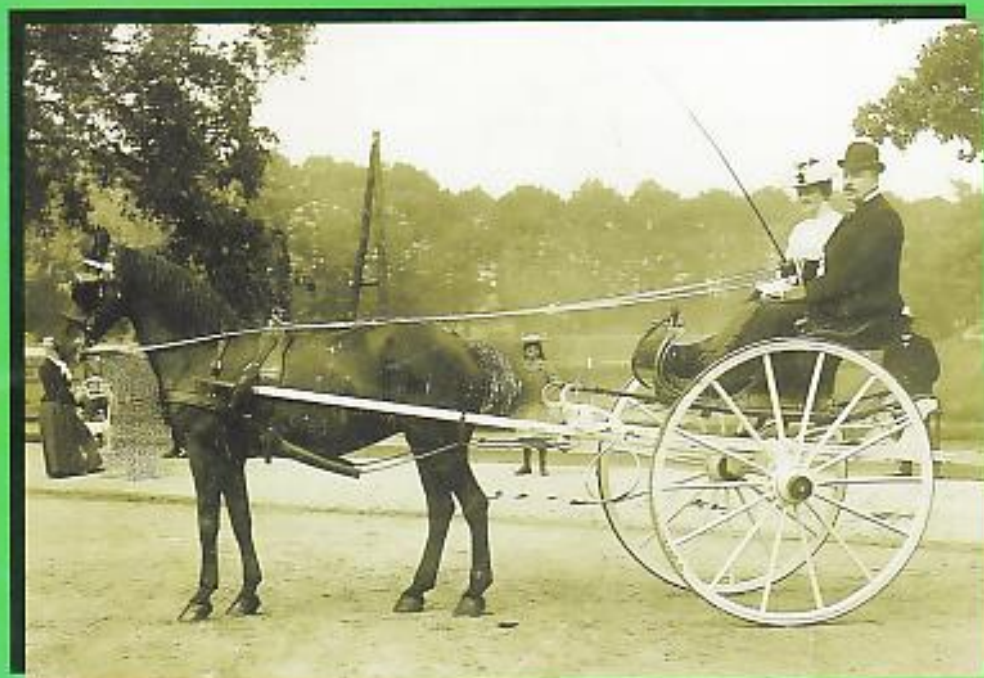

*OET DORP.....
.....EN MARKE*

STICHTING HISTORISCHE KRING LOSSER

“Oet Dorp en Marke Losser”

*Verschijnt vier keer per jaar onder verantwoordelijkheid van de
Stichting Historische Kring Losser*

STICHTING HISTORISCHE KRING LOSSER

Ogericht 1969

De Stichting Historische Kring Losser stelt zich ten doel de kennis van en de interesse voor de geschiedenis van Dorp en Marke Losser te bevorderen in de meest brede zin.

Bestuursleden van de Kring maken deel uit van de

- Stichting Dorpsbleek,
- Gemeentelijke Straatnaamcommissie,
- Gemeentelijke Monumentencommissie,
- Commissie Open Monumentendag en
- Stichting Erve Kraesgenberg.

De jaarcontributie bedraagt f 20, voor een echtpaar f 25.

Rekeningen t.n.v. Stichting Historische Kring Losser:

- Rabobank Losser 33.73.08.098
- Postbank 3.121.136

Bestuur

Thea Evers-Evers (vz.)	Staringstraat 7	7581 BL Losser	5382613
Herman Bourgonje (secr.)*	Enschedesestr 19	7582 AE Losser	5381615
Georg van Slageren (penn.mr.)*	Hogeweg 36	7582 CH Losser	5382850
Leo Augustijn *	Het Witte Zand 55	7586 GW O'dinkel	5386190
Gerda Hogebrink	Lutterstraat 55	7581 BT Losser	5381291
Stieny Meijerink-Hannink	Lutterstraat 53	7581 BT Losser	5385396
Hermien Scholten-Vos	Gronausestraat 98	7581 CJ Losser	5381972
Suub Smit	St. Maartenstraat 24	7581 AL Losser	5388996

*)Redactie van 'Oet Dorp en Marke', dat vier keer per jaar verschijnt

COLOFON

Oet Dorp en Marke Losser
Verschijnt vier keer per jaar onder
verantwoordelijkheid van de
Stichting Historische Kring Losser

Jaargang 2000 Nr.:3

Heruitgave (2021) en opmaak
van deze; Jack Scholtens

Inhoud

STICHTING HISTORISCHE KRING LOSSER	3
VAN DE REDACTIE	5
EDUARD LAMPE, DE LAATSTE DER TÖDDEN.....	6
UITGAVEN VAN DE STICHTING HISTORISCHE KRING LOSSER	25

VAN DE REDACTIE

Na het zeer gevarieerde - en voor het eerst ook professioneel vorm gegeven - vorige nummer van 'Oet Dorp en Marke Losser', ontvangt u nu alweer het 'herfstnummer' van het jaar 2000.

Dit nummer is in de lijn van eerdere afleveringen over 'Wouter Witzel Sr de uitvinder van Losser' en 'de dichter Marsman en het huisje van Menko' geheel gevuld met een bijdrage van Thea Evers getiteld 'Eduard Lampe, de laatste der Tödden'.

Het artikel beschrijft de levensloop van een bijzonder mens, geboren en woonachtig in Leeuwarden, die in Losser in de jaren voor de oorlog toch een opvallende rol speelde. Een bijzonder stukje dorpsgeschiedenis waardoor u ook nog veel opsteekt over de 'Tödden', rondreizende lapjeskooplieden.

Aan het slot van het artikel ontvangt u zelf.; nog een aantal tips voor leuke toeristische uitstapjes in een gebied dat bij wijze van spreken om de hoek ligt. En dat allemaal gratis en voor niets. Het is allemaal in de prijs van uw contributie voor de Historische Kring begrepen!!

Over contributie gesproken. Die bedraagt nog steeds slechts f 25 voor een echt 'paar' (f 20 voor een 'single').

De oproep in het vorige nummer aan alle leden om ieder één nieuw lid te werven is (nog) niet door alle leden beantwoord. Daar staat tegenover dat er zelfs nieuwe leden zijn, die zo enthousiast zijn over de uitvoering en de inhoud van dit boekje dat ze op hun beurt een nieuw lid aangemeld hebben.

Op het moment dat wij de kopij voor dit nummer afsluiten zijn er 37 nieuwe leden aangemeld. Er kunnen dus nog meer bij, want de Historische Kring telde per 1 maart van dit jaar 317 leden. Probeert u het nog een keer? Laat uw burens 'Oet Dorp en Marke Losser' lezen, vertel hen over de lezingen en excursies in de wintermaanden. Vergeet niet het jaarlijkse reisje en al die interessante boeken over de geschiedenis van ons dorp, die door de Historische Kring zijn uitgegeven. Tien tegen één dat ze graag lid willen worden. Wij zullen hen met open armen verwelkomen, want dan wordt het mogelijk, dat wij met dit mooie boekje door blijven gaan.

Wij wensen u veel leesplezier.

De redactie

EDUARD LAMPE, DE LAATSTE DER TÖDDEN.

Door Thea Evers

"Een lapjeskoopman trekt door Twente: Schets uit een boeiend en bewogen leven".

Deze kop staat boven een artikel in het blad "Groot Twente" van 25 augustus 1939. Het is een zeer uitvoerig verhaal, althans in onze huidige ogen. Een verhaal waarin men de hele avond de tijd neemt om met iemand te praten en ervan uitgaat, dat de lezer ook alle tijd neemt om deze pennenvruchten tot zich te nemen. Een kunst die wij een beetje zijn verleerd. Toch raad ik u aan even door te zetten, want het is een boeiend verhaal; wel vol weemoed en nostalgie. Het thema was, ook toen al, een verdwijnend beroep. Een beroep, dat ten offer viel aan de veranderende tijden. Zoals wij in onze dagen de buurtwinkels hebben zien verdwijnen, was het toen de (reizende) lapjeskoopman, die zijn beroep aan de wilgen hing.

Veertig jaar lang was hij met zijn waren door Twente getrokken en met name naar Losser gekomen. Want dat is het bijzondere aan dit artikel: de lapjeskoopman, die hier zo uitvoerig geportretteerd wordt, is Eduard Lampe. In Losser werd hij "'n groot'n Lampe" genoemd; hij had blijkbaar een behoorlijk postuur.

Eduard, oftewel Edo Lampe, verkocht o.a. wollen dekens en kamgaren stoffen. Hij had een opslagplaats in het vroegere postkantoor aan de Driehoekstraat, ook genoemd het Schoolstraatje. Later werd hier de A.B.T.B. gebouwd, die inmiddels ook al weer is verdwenen. In dit gedeelte van het oude dorp is nu de parkeerplaats aan de Langenkamp.

Daar in het oude postkantoor had hij dus een opslagruimte, die later ook als winkel werd gebruikt. Met name op zondagmiddag na de kerk, was de winkel geopend. En wanneer hij dan, twee keer per jaar, in Losser zijn waren ging verkopen, logeerde hij bij Hotel Smit, een logement, dat met name door de beschrijving van de tuin duidelijk herkenbaar is. De kinderen van het hotel moesten

Eduard Lampe zoals hij staat afgebeeld op zijn bidprentje uit 1950

op zondag de post voor hem halen. Dat was blijkbaar bij de pensionprijs inbegrepen.

Tödden

Eduard Lampe was een telg uit een oude Tödden familie, oorspronkelijk afkomstig uit Mettingen in Duitsland. Hij werd echter geboren in Leeuwarden op 24 maart 1874, waar zijn ouders toen al een zaak hadden gevestigd. Zij hoorden bij die Tödden, die definitief naar Nederland waren getrokken, om daar de grondslag te leggen voor de vele textielzaken, die in ons land tot bloei kwamen, maar die dus allen hun oorsprong vonden in Duitsland.

De Tödden, ook Tüötten genoemd, spreken nog altijd tot de verbeelding. Het waren zogenoemde "Wanderarbeiter", die op het Nederlandse platteland hun meegetorste koopwaar aan de man probeerden te brengen.

Voor de herkomst van het woord Tödden worden verschillende verklaringen gegeven en het wordt in de dorpen ook verschillend geschreven, afhankelijk van het plaatselijke dialect. Het meest gangbare is om het af te leiden van "zotteln", dat wil zeggen: traag lopen omdat je zwaar bepakt bent.

Er waren nog andere Duitse seizoenarbeiders werkzaam in Nederland, bekend onder de namen Hannekemaaiers en Kiep'nkerls. Hannekemaaiers waren afkomstig uit het Eemsgebied, de Hümmling, het Saterland en het Artland, streken in Noord-Duitsland die zeker in vroegere eeuwen als zeer armoedig en achterlijk omschreven kunnen worden.

Deze Hannekemaaiers trokken naar Nederland om te gaan werken in de turfgraverij en te helpen bij het hooien. In Losser leeft hun naam voort in het Hannekerveld, één van de pleisterplaatsen waar zij uitrustten tijdens hun lange, vermoeiende tochten, om van daaruit verder te trekken.

Een Kiep'nkerl was een koopmanmarskramer uit Westfalen, die zijn koopwaar gewoonlijk droeg in een grote korf of mand, kiep genaamd, die aan een paar riemen over de schouders op zijn rug hing. In Münster is voor hem een standbeeld opgericht op het pleintje bij het gelijknamige restaurant.

De Tödden handelden voornamelijk in textiel. Zij droegen een grote rugzak van manchester of leer met zo 'n 60 à 70 pond stofstalen.

De Nederlandse boerinnen en dorpsvrouwen hadden belangstelling gekregen voor het Duitse linnengoed doordat zij zorgden voor het wassen van de kleding van de Hannekemaaiers. Het in Duitsland geweven laken was in hun ogen van een zeer goede kwaliteit en zij vroegen dan aan deze

seizoenarbeiders, om de volgende keer eens wat van die stoffen mee te brengen. Zij wilden er best een goede prijs voor betalen, of ruilen voor kaas, boter en eieren.

De beste kwaliteit en het fijnste linnen was afkomstig uit Mettingen en de daar vlakbij gelegen dorpjes Recke en Hopsten. Het gold als een bijzonderheid dat men daar de kunst verstond om uit één pond vlas een draad te spinnen met een lengte van 23 mijl; dit is ca. 37 km!

Zo ontstond langzamerhand de situatie, dat verschillende families in de verkoop van stoffen meer brood zagen, dan in het grasmaaien en zich volledig gingen toeleggen op de handel in textiel. En zodra de zaken goed gingen namen ze pakkendragers in dienst en reisden ze met paard en wagen. Wanneer de Tödden in een bepaalde streek een vaste klantenkring hadden opgebouwd huurden ze een kleine ruimte, soms was dat maar een bedstede, om daar hun goederen op te slaan. En uit zo'n bedstede of een ander klein schuurtje ontstonden de latere textielzaken, als eerste in Friesland. Daar werden de Tödden "Fyndoekspoepen" genoemd.

Onder deze Töddenfamilies bevonden zich namen, die later, nadat ze zich definitief in Nederland hadden gevestigd, zeer beroemd werden. Clemens en August Brenninkmeyer zijn wel de allerbekendste met hun textielketen onder de naam C&A. Maar ook Voss, Kreymborg, Boecker en Hetdage zijn in dit verband nog steeds bekende namen. En natuurlijk Lampe. In 1832 vestigden zij al een textielzaak in Sneek. Ook in Enschede was tot in de zeventiger jaren een modezaak met deze naam te vinden aan de Marktstraat.

De Tödden waren afkomstig uit de streek, die ligt ten noorden van het Westfaalse Ibbenbüren, bij ons bekend door de Rodelbaan en de rotsformatie het "Hockende Weib". Noordelijk hiervan, maar nog wel in Westfalen, liggen de reeds genoemde plaatsen Hopsten, Recke en Mettingen, alle drie Töddendorpen, waarvan Mettingen wel het bekendste is geworden. Dit mede door hotel Telsemeyer, waar nu het Tüötten (Tödden)-museum is gevestigd.

De oorsprong van deze seizoenemigratie ligt in de 17^e eeuw. Duitsland had enorm geleden onder de gevolgen van de Dertigjarige oorlog. Het land was schrikbarend verarmd. Plunderingen, opstanden, misoogsten en pestepidemieën hadden een zware tol geëist. De Westfaalse vrede in 1648

maakte weliswaar een einde aan de oorlog, maar de situatie kon natuurlijk niet direct verbeteren. Lage lonen, de hoge prijs van het koren en de zwaar drukkende belasting zorgden ervoor, dat veel mannen wegtrokken, op zoek naar werk, dat beter werd betaald dan in hun eigen streek.

Hierbij was ook van invloed dat volgens het toen geldende recht de boerderijen bij het overlijden van de eigenaar niet werden opgedeeld onder de kinderen, maar overgingen op de oudste zoon. De overige zonen moesten dus op een andere wijze in hun onderhoud gaan voorzien en wanneer ze ook eigen bezit wilden gaan verwerven moest er eerst flink verdiend worden.

In Nederland waren de handel en industrie tegen het einde van de 16^e eeuw met sprongen vooruit gegaan, mede doordat het onze zeevaarders gelukt was de weg naar Oost-Indië te vinden. In ons land was de Gouden Eeuw begonnen. Een overmaat aan werkgelegenheid was het gevolg en daar konden deze Duitse seizoenarbeiders van profiteren. Er is uiteraard nooit precies vastgelegd hoe groot het aantal van deze "Hollandgänger" is geweest. Maar geschat wordt, dat in de bloeiperiode rond 1750, dit wel zo'n 30.000 mensen omvatte.

In het begin behoorden de Tödden, voortgekomen uit de Hannekemaaiers, als ambulante handelaren vaak tot de onderste sociale laag, maar aan het einde van deze ontwikkeling staan de grote Europese handelshuizen met klinkende namen. Soms vijf generaties lang gingen de mannen op pad en uiteindelijk werd een aantal families dus zeer vermogend.

Het was een zwaar leven voor het hele gezin. De mannen waren het grootste deel van het jaar onderweg. In februari vertrokken ze met hun volle rugzak en in juli, tegen de oogsttijd, keerden ze terug in hun dorpen. In het najaar gingen ze dan voor de tweede keer op pad om vóór het aanbreken van de winter weer thuis te zijn.

Tijdens hun afwezigheid werd het werk op de boerderij gedaan door vrouw en kinderen. En in de winter moest er worden gesponnen en geweven om weer over voldoende handelswaar te beschikken voor het volgende seizoen. Dat deze manier van leven de vrouwen niet in de koude kleren ging zitten, blijkt uit het feit, dat het aantal doodgeborenen en ook de kindersterfte in het eerste levensjaar boven het gemiddelde lag.

Maar ook de mannen hadden het zwaar en ook hun levensverwachting lag onder het gemiddelde. Lichamelijk was het een uitputtingsslag: zware

vrachten, slechte wegen en berovingen onderweg. Van sommige Tödden hebben de thuisblijvers nooit meer iets vernomen. Andere barrières vormden de verschillende graafschappen en vorstendommen, ieder met zijn eigen valuta, invoerrechten en andere belastingregels. Overal waren natuurlijk nog tolwegen. En trok je met je wagen over modderige wegen en het voertuig kiepte om, dan was alles wat op de grond viel officieel eigendom van de landeigenaar. Voor een reizende textielkoopman waren de omstandigheden dus verre van ideaal. En ze trokken ver weg. Niet alleen naar Nederland, maar ook naar het noorden en het oosten. Zelfs in Zuid-Afrika zijn Tödden bekend. Mede door al die gevaren ontwikkelden ze een eigen geheime taal, zo geheim, dat zelfs vrouwen en kinderen niet waren ingewijd.

Tödden waren zonder uitzondering katholiek en er was een grote onderlinge band. Hun geboortestreek, toen behorende bij de Graafschap Lingen, was tot 1702 eigendom van de Oranjes. Net zoals in onze streek, was ook van deze mensen, na de Reformatie de kerk afgenomen. Voordat ze hun lange reizen gingen maken, kwamen ze samen bij het Anna-kapelletje in Breischen, ten zuiden van Hopsten. De Heilige Moeder Anna was hun schutspatrones.

En ook bij hun behouden thuiskomst werd haar dank gebracht. Dit Anna-kapelletje is nog steeds een bedevaartsoord en op de zondag na 15 augustus (Maria Hemelvaart), wanneer Maria weer bij haar moeder in de hemel is, vindt er een grote processie plaats. Mede door de giften van de Tödden staan er met name in Mettingen en Hopsten fraaie katholieke kerken.

Een aantal van deze Töddenfamilies heeft het ver gebracht. Eerst woonden ze in vakwerkhuisjes, maar later verrezen in de dorpen mooie villa's.

Zij brachten welvaart voor de hele streek. Hoe groot hun aantal is geweest in de loop der jaren is niet bekend, maar in het begin van de 19^e eeuw wordt voor die tijd het getal van 310 genoemd.

Aan het einde van de 19e eeuw trokken veel Töddenfamilies definitief naar Nederland. De wetten en regelingen in Duitsland waren zo streng geworden, dat ze nog maar een zeer beperkte periode in hun dorp mochten doorbrengen. Dit hield verband met het feit, dat zij als reizende kooplieden, zo weinig mogelijk belasting probeerden te betalen. De overheid kon er geen vat op krijgen en vaardigde toen allerlei maatregelen uit.

Dat ging uiteindelijk zelfs zover, dat ze niet langer dan 24 uur in hun dorp mochten verblijven, uiteraard tot hun grote ergernis.

De binding van deze families met hun "Heimat" was en is echter zeer groot. Tödden die bijna hun hele leven in Nederland hadden doorgebracht, gingen aan het einde van de 19^e eeuw toch op hun oude dag weer terug naar hun geboortedorp. Onder hen ook drie leden van de familie Lampe, die vanuit Sneek weer naar Mettingen trokken om daar hun levensavond door te brengen. Nog steeds houden de Brenninkmeyer's Mettingen in ere als hun "geboortedorp" en zij worden er ook begraven.

Lampe

Eduard Lampe was dus een telg uit zo'n Töddenfamilie. Zijn overgrootvader (Johann Hermann Anton, 1786- 1841), was de enige van de familie, die niet als koopman naar Holland was getrokken, maar als schoolmeester in Mettingen was gebleven. Daar leerde hij de kinderen van de kooplui, die later naar Holland moesten om in de zaak van hun vader te werken, de grondbeginselen van de Nederlandse spreektaal. Uit zijn eerste huwelijk met Anna Theresia König had hij twee zonen, te weten Johann Anton, stamvader van de Leeuwarder Lampe-tak en Gregorius Hermann, waaruit de Tilburgse tak zou voortkomen.

Een zoon van Johann Anton, Johann Felix Lampe (1843-1899) begon op 10 juli 1870 in Leeuwarden, samen met een compagnon, een textielgroothandel onder de naam "J.F. Lampe & Co". Deze compagnon was A.J. Krusemeijer, die tot 1881 in de zaak zou blijven. Toen trad hij uit de firma, omdat Johann Felix in 1880 zijn jongere broer Gerhard Hugo, die priesterstudent was geweest, als compagnon in de zaak opnam. Johann Felix had uit zijn huwelijk met Maria Anna Ente acht kinderen, vier zonen en vier dochters. Eduard was het derde kind en werd geboren in Leeuwarden op 24 maart 1874.

Ofschoon Johann Felix dus vier zonen had, zou geen van hen hem opvolgen in de zaak. De reden hiervan wordt niet vermeld. Daarom zette zijn jongere broer en compagnon Gerhard Hugo na het overlijden van Johann Felix in 1899, de zaak alleen voort tot 1919, het jaar waarin hij zelf kwam te overlijden. Toen werd zijn oudste zoon Hugo Ernst, van het seminarie in Culemborg gehaald om de zaak verder voort te zetten. Hij was pas 19 jaar oud en moest een meerderjarigheidsverklaring aanvragen bij de Hoge Raad der Nederlanden, omdat zijn handtekening pas met 21 jaar rechtsgeldig zou zijn. De zaak in Leeuwarden werd uiteindelijk, wegens gebrek aan een opvolger, in 1963 opgeheven. De drie panden waarin de firma toen was

gevestigd werden door de gemeente aangekocht ter uitbreiding van het stadhuis.

Eduard Lampe was een zeer kleurrijke figuur. Dat blijkt uit alle verhalen van de mensen die hem hebben gekend. Hij was lang vrijgezel gebleven, maar na de dood van zijn beste vriend trouwde hij op 4 juli 1906 met diens weduwe Cornelia Maria Michel, door hem liefkozend Corke genoemd. Het huwelijk werd gesloten in Amsterdam. Cornelia en zijn vriend waren slechts acht jaar getrouwd geweest en Eduard Lampe had altijd geroepen: "Als ik zo'n vrouw zou kunnen krijgen, zou ik ook trouwen". Na de dood van zijn vriend voegde hij dus de daad bij het woord.

Corke was geboren in Schiedam op 16 april 1863 en 11 jaar ouder dan Eduard. Hun huwelijk bleef kinderloos. Zij overleed op 4 oktober 1917 op 54-jarige leeftijd te Leeuwarden. Vóór haar dood schreef ze een afscheidsbrief, ook aan het verplegend personeel van het ziekenhuis, waarin zij vroeg niet om haar te treuren. Maar na haar dood moest er getrakteerd worden op gebak, dat was haar wens.

Lampe plaatste op haar graf in Leeuwarden een zandstenen beeldje van de Heilige Dorothea, afkomstig uit de oude kerk in Losser. Toen deze kerk op het Martinusplein omstreeks 1904 was afgebroken, werd, vreemd genoeg, ook de inventaris gedeeltelijk verkocht. Bijna honderd jaar later kwamen daaruit weer stukken tevoorschijn, zoals de communiebank en het tabernakel. Deze maken nu deel uit van de permanente expositie in de Oude Toren. Zo was de heer Lampe in het bezit gekomen van deze zandstenen sculptuur uit Losser en hij had hiermee dus het graf van zijn vrouw verfraaid. Toen het kerkhof in Leeuwarden in 1982 werd geruimd, herinnerden enkele leden van de

Het graf van de Lampe's in Leeuwarden met het beeldje van de H. Dorothea uit de oude kerk in Losser.

Historische Kring Losser zich dit beeldje op het graf van de Lampe's en zij zorgden ervoor, dat het voor vernietiging gespaard bleef en in de H. Maria Geboorte kerk werd geplaatst. Daar staat het nog altijd, in een nis links voorin, bij het Maria-altaar.

Het was voor Eduard Lampe heel gewoon om op een feest, of een andere gezellige bijeenkomst in Losser, het bidprentje van zijn overleden vrouw uit de zak te halen, op tafel te zetten en dan te zeggen: "Corke, m'n Corke wat zijt gij goed voor mij geweest. Gij hoort er ook bij ". Een gewoonte, die op de andere aanwezigen vreemd overkwam. De volgende dag werd dan gezegd: "Lampe was zo dronken, hij zette het bidprentje van zijn vrouw op tafel".

Het bidprentje van mevrouw Lampe uit 1917

En dat terwijl hij toen alleen nog maar Victoria bronwater dronk.

Hij had blijkbaar een speciale band met overledenen. Op een priesterfeest in de Tweede Wereldoorlog, waar hij was uitgenodigd (hij had trouwens de dochters van de familie ook nog aan lappen stof geholpen voor een nieuwe jurk), deed hij hetzelfde. De vader van de pas gewijde priester was enkele weken daarvoor overleden en tijdens het diner zei Lampe: "Waar is Sander" (zo had hij de vader altijd genoemd) . En de kinderen mesten een foto halen en op tafel zetten. Hij vond dat normaal, de vader hoorde erbij. Maar bij de nabestaanden riep dat wel weer veel emoties op, zeker bij zo'n speciale gelegenheid als een priesterfeest.

Lampe was goed in het declameren van voordrachten en gedichten, een familietrek, die ook al bij één van zijn voorvaderen werd vermeld. Bij de verkoop kwam dat natuurlijk goed van pas: even een leuk verhaal vertellen en het ijs was gebroken.

Die voordrachten en gedichten maakte hij zelf. Zo is bekend dat hij in Losser een heel lang, eigengemaakt vers had verspreid, het was bijna een litanie, waarvan nog enkele regels te achterhalen waren: "Als het leven is streven naar waarheid en deugd, getrouw zich steeds geven ... " en dan kwam er dus nog een heleboel met tot slot: "Als het leven is vrede bereiden op aard, dan is het leven de moeite waard". Als een kind dat hele lange gedicht kon opzeggen dan werd het door de heer Lampe beloond met 25 cent! Dat was in die tijd een heel bedrag.

Uit alle verhalen komt hij gewoon naar voren als een goed mens, zeer sociaal bewogen bovendien. Zo las hij in de krant, dat een jonge vrouw in Amsterdam door een tramongeluk beide benen had moeten missen. Dat greep hem zo aan, dat hij spontaan een grote fruitmand liet bezorgen.

Hij stond bekend om zijn uitspraak: "De wereld gaat mank aan goede huisvrouwen en heilige priesters". Ook was hij wars van standverschil. In de crisisjaren vatten twee werkloze arbeiders het plan op om een lange fietstocht te maken en zij kwamen zo in Leeuwarden terecht. "Kom, laten we eens naar Lampe gaan", zeiden ze tegen elkaar. Zo gezegd, zo gedaan, en ze werden er naar eigen zeggen, "als een vorst onthaald".

Eduard Lampe was in Losser ook (mede)-eigenaar van de zogenoemde "Witte Bioscoop". Deze bioscoop was gebouwd in 1916 en gesitueerd aan de huidige Kosterstraat/Braakstraat. Eigenaar was toen H. Ziegler, die ook een café had aan de overkant van de straat, het latere Hotel Hut en daarna Centraal, dat inmiddels heeft plaats gemaakt voor seniorenwoningen. Het was een gebouw van ca. 8,5 x 12,5 m. en opgetrokken uit witte kalkzandsteen. Vijftig zitplaatsen en een balkonnetje maakten er een echt filmtheater van, dat in 1919 alweer werd verbouwd. Het werd 7 m. verlengd en in dat nieuwe gedeelte werd een ander balkon gebouwd. Wanneer de heer Lampe (mede)-eigenaar is geworden is niet bekend. En ofschoon in het artikel in Groot Twente staat dat alle deuren voor Lampe open gingen, ook die van de pastoor, waren er vaak moeilijkheden over de vertoonde films. De rolprenten voldeden aan de toen geldende Katholieke filmkeuring, die ook op Losser van

toepassing was. De Losserse geestelijkheid vond de keuring echter niet streng genoeg en veel films waren in hun ogen verderfelijk voor de goede zeden. En ofschoon ook Eduard Lampe bekend stond als een zeer gelovig katholiek, waren er dus regelmatig conflicten.

Eind dertiger jaren hield de bioscoop op te bestaan en werd het complex verbouwd tot woonhuizen. Ook latere bioscoopexploitanten in Losser kwamen in conflict met de geestelijkheid. In de vijftiger jaren had Obdeyn, die tevens in Glanerbrug een bioscoop beheerde, de "Vereniging" van de Katholieke Arbeidersbond gehuurd als filmtheater. Na een conflict met kapelaan Van Hoesel, ook over een film die aan de keuring voldeed, werd hem toen door de K.A.B. de huur opgezegd, een affaire die indertijd de krant haalde. Over het financiële avontuur van Lampe met betrekking tot de bioscoop is verder niet veel bekend, maar duidelijk is wel, dat het geen succes was.

De witte Bioscoop. Eén van de heren links is Eduard Lampe; vermoedelijk de met de hond, want dat was zijn handelsmerk.

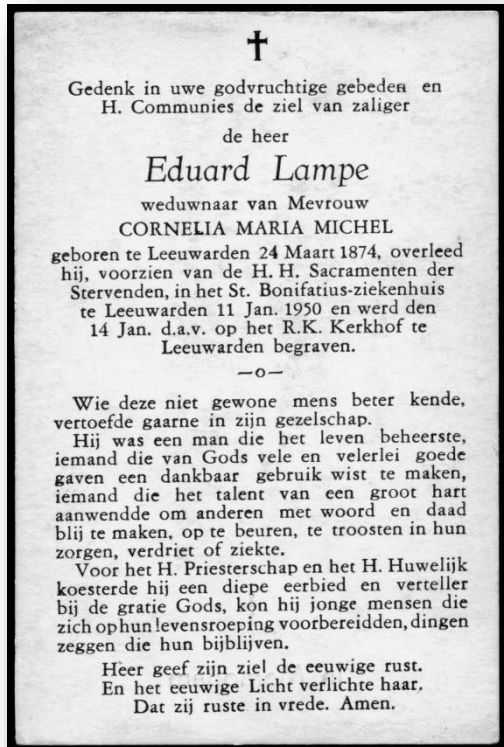
Lampe moet een redelijk vermogend man zijn geweest. Zo bezat hij ook een herenhuis in Amsterdam, dat echter niet werd bewoond. "Daar pissen alleen maar de hondjes tegenaan", zei hij, als het zo ter sprake kwam.

Bij mensen die hem hebben gekend, bestaat echter de indruk, dat aan het

einde van zijn leven van dit vermogen niet veel meer over was. Hij zegt wel dat de mensen tot in de volgende generatie trouw hun schulden betaalden, maar of dat ook werkelijk zo was? Er worden in dat opzicht ook andere geluiden gehoord. De vette koe, die hij in het artikel ter sprake brengt, liet hij ook achter in de vorm van openstaande rekeningen.

In 1950 was Eduard Lampe nog uitgenodigd bij het huwelijksfeest van de dochter van een familie in Losser, waarmee hij een goede vriendschap had opgebouwd. Maar deze invitatie werd beantwoord met zijn overlijdens-bericht. Hij stierf op 11 januari 1950 in het St. Bonifàtius-ziekenhuis in Leeuwarden en werd op 14 januari begraven op het kerkhof aldaar naast zijn geliefde Corke, met op hun graf het uit Losser afkomstige beeldje van de H. Dorothea.

Nu volgt zijn eigen terugblik op al die jaren in Losser.

Het artikel in het blad "Groot Twente".

"Veertig jaar lang", zegt de man, die tegenover ons zit, "bezoek ik nu al Twente. Veertig jaar... bijna een halve eeuw heb ik hier in Losser, twee maal vijf weken per jaar, mijn "lapjes" uitgesteld gehad. Nu zal het wel niet lang meer duren ... de zaken gaan slecht en als ik den avond van mijn leven inzie, nu, dan is het geen vreugdevol uitzicht.

Gouden dagen heb ik hier in Twente gekend, werkelijk gouden dagen. Materieel, maar ook in ander opzicht, want ik hou van dit land, ik ken alle

mensen in deze streek, ik heb ze klein gezien, ik heb ze zien trouwen, ik heb ze zien sterven ... "

De man tegenover ons, onvriendelijk beschenen door een fel spritsend lampje, dat zijn kille licht koud over hem uitgiet, kijkt even triest voor zich uit. Een merkwaardig man, een man dien men telkens weer aan ziet, met verwondering, maar ook dadelijk met sympathie. Een man, die opvalt. Grauwe, vriendelijke oogen staan onder borstelige wenkbrauwen en daartusschen is een groote machtige neus geplant. Zijn breede kin met genoeglijke plooiën past volmaakt in de ouderwetsche staande boord. Hij draagt zoo'n breede das als onze grootouders droegen en zijn hoofd is gedekt met een dwaas, smal zwart hoedje. Een volkomen origineel hoedje, dat hij met zwier en voordeoorlogsche elegance, weet te dragen. Een man, dien men niet licht vergeet, als men hem eens gezien heeft.

"Lapjeskoopman" noemt hij zich. Met alle mogelijke manufacturen, met stoffen, met schoenen, met ondergoed, ja met wat al niet, bereist deze man nu al veertig jaar de dorpen in Twente. In het voorjaar komt hij, vijf weken later gaat hij weer weg, naar zijn woonplaats, hoog in het Noorden van ons land. En in het vroege najaar keert hij weer. Dan presenteert hij de rekening van wat hij in het voorjaar heeft verkocht en hij verkoopt opnieuw. En iedere Zondag, gedurende zijn verblijf in Twente, stalt hij zijn waren uit, ergens in een lokaal in Losser. Daar komen dan zijn klanten. Natuurlijk weten zij, dat hij er is. Per circulaire maakt hij eenige weken tevoren bekend, dat hij weer als gewoonlijk voor zijn "geachte cliënteel" te bereiken is. In Losser Zondagsmorgens na kerktijd.

Een merkwaardige tijd, maar veertig jaar lang ging het zoo. De menschen kwamen Zondags uit alle buurtschappen in de omgeving ter kerke en daarna deden ze inkoopen. Bij den lapjeskoopman uit het Noorden, die alles leverde, alles en tegen oude, beproefde kwaliteiten. Op crediet, een halfjaar lang ... Dat kocht gemakkelijk.

De menschen uit deze buurten kenden de lapjeskoopman allen en zij kennen hem nog. Hun ouders kochten bij hem, hun grootouders kochten bij zijn vader en zij wisten, dat het goede menschen waren. Menschen met goede degelijke waar en menschen met een goed en degelijk karakter. Menschen, waar staat op te maken was, die een mensch bijstonden, als hij in nood verkeerde.

Hoevelen heeft de "lapjeskoopman" in den loop der jaren niet geholpen, als ziekte den man het werken in den fabrieken onmogelijk maakte. Hoevelen heeft hij niet aan een broodwinning geholpen, door ze in een winkeltje te zetten. Op crediet. Zelf timmerde hij dan in het voorkamertje de schappen en zelf ontwierp hij het toonbankje. Zelf ging hij zoowaar verkoopen ...

Voor hoevelen is hij niet in de bres gesprongen, als zij door patroons of door menschen van de wet onrechtvaardig behandeld schenen? Geen moeite was hem dan te veel, zijn zaken verwaarloosde hij, om de menschen, die het niet aan konden te helpen. En avonden lang pleitte hij voor hen.

Hoe vaak is dan ook de wat trieste ruimte, waar hij 's avonds zat, of de hotelkamer, waar hij verbleef, niet getuige geweest van levensgeschiedenissen, hem, den lapjeskoopman uit het Noorden opgebiecht. Omdat hij een goed mensch was, omdat hij onbaatzuchtig hielp, omdat hij wist te troosten.

Hij laat ons een pak brieven zien en leest ons er enkele voor. Van menschen, mannen, vrouwen en jonge meisjes, die in sanatoria liggen, al jarenlang. Die troost noodig hebben, troost van een mensch, die de wereld kent, troost ook van een diep-godsdienschtig mensch. Er zijn brieven bij van zieken, die den lapjeskoopman nimmer gekend hebben. Zij hoorden van hem en zij schreven hem in hun nood: "Schrijft U mij ook, alstublieft, ik ben zoo alleen. Ik heb niemand, die ik vertellen kan van mijn ellende ... "

En dan schreef de lapjeskoopman weer, trouw en regelmatig. Hij vertelt ons van een vrouw, die al twintig jaar ergens in Holland in een sanatorium ligt. Hij schrijft haar iedere week, zonder mankeeren en toch heeft hij haar nooit gezien ...

Hij leest ons voor: " Ik hoorde, dat U katholiek bent. Hoe kan dat toch. U schrijft zo mooi van Jezus en van God. Hoe kon ik dat nu nooit gemerkt hebben. Van nu af aan zal ik nooit meer wat zeggen van Katholieken ... " De "lapjeskoopman" lacht een beetje droevig. "Ja, ja ... " zegt hij dan.

Maar hoevelen ook heeft hij in ander opzicht vreugde gebracht, want de lapjeskoopman is iemand, die, zooals dat heet, zijn partij in dit leven heeft meegeblazen.

Zijn gezicht verandert, als hij hiervan vertelt, het wordt jong en men ziet nu in hem de feestganger, de onvermoeide aanvoerder.

"In de goede oude dagen", zoo vertelt hij "stonden er op den dag van mijn komst in Twente vijf vaten Uguell (dit zijn kleine vaatjes Duits bier) op het perron in Losser". Als de menschen dat zagen, zeiden ze: "De lapjeskoopman komt ook weer".

"Dat was als 't ware m'n visitekaartje", lacht hij.

Eduard Lampe en zijn vrouw Cornelia in een friese sjees

Vertellen kan de lapjeskoopman. En hij weet het. "Als je wat vertelt", zegt hij, "dan moet je dat maar niet zoo maar zeggen. Nee, je moet je indenken, wat er gebeurd is, je moet dat meebelevén, met alle kleinigheden, alle markante dingetjes. Dan gaat het leven voor de menschen, die naar je luisteren. Vertellen is geen kunst. Je moet vertellen met je hersenen, maar meer nog met je gevoel. Je moet niet denken, dat klinkt misschien gek, als ik 't zoo zeg .. nee, vertel wat je voelt en de menschen luisteren naar je omdat ze zichzelf hooren, hun eigen gevoelens, die ze niet uiten durven".

En zoo vertelt de lapjeskoopman ook. Smakelijk, smeug en wijdloopig. Hij vertelt van de tallooze bruiloften, die hij meemaakte, waarop hij een o zoo graag geziene gast was om de schat van voordrachten, vreemde gedichten en fantastische drink-liederen, die hij kende en die hij met "gevoel" wist uit te zeggen. "Ach ja ...," zegt de lapjeskoopman weemoedig, "goede dagen".

Hij neemt zijn merkwaardige hoedje, kneedt het wat, zet het dan omgekeerd

op en ... hij lijkt een dominee. Zijn gelaat staat strak-plechtig en het vreemde is, hij is niet lachwekkend. En dan dreunt zijn stem zwaar en beheerscht door de kale ruimte met de dekens langs de muur, de onderkleeren, de kousen, de lakens en de sloopen. Een dwaze bruilofstvoordracht, men ziet hem aan, dat hij in deze voordracht opgaat. Hij zegt dit niet voor zijn toevalligen bezoeker, neen, hij zegt dit voor zichzelf en hij geniet er van. Alle liedjes, die er in voorkomen zingt hij luid en in extenso en als hij zijn voordracht beëindigd heeft, neemt hij zijn glas Victoriawater, waarvan de flesch hem zoo juist gebracht is in een zilveren Champagne-koeler, heft het op en dan brengt hij een oer-dwaze toast uit op het denkbeeldige bruidspaar, ginds in den hoek, een toast, doorspekt met een merkwaardig Latijn ... Een feestganger, inderdaad een vroolijke Frans, die bijna legende is geworden in dit Noord-Oostelijke deel van Twente.

Een man ook, voor wien alle deuren zich openden. Van den domine, van den pastoor, van den dokter, van den onderwijzer.

Hij is alweer in een nieuw verhaal, hoe hij jaren en jaren geleden met den dokter en den hoofdonderwijzer eens naar Oldenzaal reed. In een ietwat wrakkig rijtuigje. "Het was een vroolijke tocht", vertelt hij. "We kwamen van een feestje, welk, dat weet ik niet meer en we gingen naar de kermis in Oldenzaal. We hadden plezier, zooals je alleen plezier kunt hebben, als de zon zoo heerlijk schijnt, als de boomen zoo prachtig verkleuren, als de velden zoo wijd zijn, de lucht zoo goed en de "Bourgogne" zoo "Himmlich" is geweest.

In Oldenzaal reed onze koetsier per ongeluk het trottoir even op en ja, kleine menschen waren we geen van allen. We hadden alle vier een goedmenschelijk gewicht. Het rijtuigje kon dat toch niet hebben en opeens, daar gingen we. Floep het rijtuig sloeg om.

Later stond er in "de krant": de dokter was vrijwel onmiddellijk ter plaatse ... Wat een wonder", schatert hij opeens, "hij was er zelf uitgevallen ...".

Ook vertelt hij ons op zijn levendige, haast aanschouwelijke manier het beroemde verhaal, dat nu nog in Losser de ronde doet hoe hij op Koninginneverjaardag, op weg van Losser naar Gronau, de trein bij twee café'tjes langs de baan liet stoppen "on even de menschen een rondje te geven." "Ik had een afspraak gemaakt met den conducteur en die raakte in de stemming en vond het best en zoo: Tsjoek, tsjoek, tsjoek ... sst, stopte de trein. En we gingen er allemaal uit, veertig man plus de machinist, de stoker

en de conducteur. Ik ging achter de tapkraan en schonk uit, veertig glaasjes bier. "Ik kom morgen wel even langs" riep ik tegen den cafehouder, die 't best vond en toen naar het tweede café'tje. Daar ging het precies zoo. Tsjoe, tsjoe, ssst. De trein stopt en ik schonk weer veertig glaasjes bier... Het waren toen nog maar grosschen. (Hij bedoelt ongetwijfeld dat deze stop in Duitsland plaats vond, waar tijdens de grote inflatie in de twintiger jaren, ook de drank voor Nederlanders wel heel erg goedkoop was).

Ja, later hoorde ik, dat 't de Directie in Utrecht ter oore was gekomen. Die menschen kregen een flinke boete. Nou, die heb ik betaald, nietwaar, 't was toch mijn schuld, maar ik had mezelf nu eenmaal beloofd, dat ik dien trein ter eere van H.M. de Koningin zou laten stoppen en dus gebeurde het. Wat ik beloof, dat doe ik.

Ik vertelde hier eens aan een oude juffrouw, hoe mooi Twente eigenlijk was. Ik vertelde van de hei en de bosschen, de weiden, het vee en de esschen, van de goede menschen, van de bloemen ... en ik zei: als ik dit land verlaat, dan kus ik den bodem. En den volgenden dag, toen ik ging, toen deed ik dat ook. Ik herinnerde me opeens, wat ik verteld had en ja, toen moest ik het ook doen, nietwaar. De menschen zeiden: de lapjeskoopman is gek geworden, maar dat was ik niet.

Hoe bent U er eigenlijk gekomen hier, hoe bent U begonnen met dit rondtrekken? Hoe? Mijn vader was al in deze streek bekend en toen ik er voor het eerst kwam, ging ik naar een man, die geen werk had en ik zei: "Jou mot mij eens rondbrengen Je krijgt een daalder per dag plus vertering."

Nou en toen ging ik er 's morgens op uit, m'n looper droeg de stalen. Hij bracht me het land in, langs de boerderijen en langs de kleine huizen. Met m'n eerste looper trof ik het niet. De man was lui en begon 's morgens liefst om tien uur. In den beginne liep ik de kleine huuskes liefst voorbij. Die menschen hebben toch geen geld om te koopen, dacht ik. M'n looper, een sloome, vond dat best, maar toen ik weg ging en weinig omgezet had, zei die heel langzaam, zooals die man sprak: "Ie bint bie d'n verkeerden an huus ewest ... Later leerde ik, dat die kleinehuisjes m'n beste klanten herbergden. Je moet weten, daar woonden dan een vader en moeder met drie of vier zoons. Vader en zoons werkten allemaal op de fabrieken en zoo kwam er wel een gulden of veertig, vijftig per week binnen. Die menschen waren, wat je noemt in goeden doen, want de huren waren voor zo'n huuske zeventig of

tachtig cent per week en ze hadden veel van het stukje land, dat ze zelf bewerkten ook nog.

Hebt U niet veel stroppen gehad, U verkocht toch zoo maar op crediet, een half jaar lang? De lapjeskoopman ziet ons aan: Luister eens, zegt hij dan, ik kom hier nu veertig jaar en ik heb hier groote kapitalen omgezet. Maar als ik in al die jaren duizend gulden strop heb gehad, dan is het veel. Er zijn hier menschen, die nu nog schuld afbetalen, die hun vader of moeder had gemaakt bij mij. De menschen betalen hier. Het zijn hier menschen, die de voor-oorlogse degelijkheid behouden hebben, menschen, die ook eergevoel kennen.

Als ze niet kunnen betalen, zegt de lapjeskoopman: "best, ik versta dat. Betaal niet. Als het je beter gaat kom je wel weer". En dat doen ze ook. Al is het soms tien jaren later. Een schuld is een schuld, zeggen ze hier, en dat strekt ze tot eere.

Er zijn hier voor de menschen ook moeilijke jaren gekomen en ze waren er ook vroeger. Daarom liet ik vaak, als ik weg ging, een koe slachten. En dan zei ik: zestig pond naar die, vijftig naar die... De menschen konden het goed gebruiken en ik kon het missen.

Nu is alles anders. De goede oude tijden zijn voorbij. Ik heb mijn stroppen gehad, de menschen hier ging het slechter. En zoo ben ik nu dan ook maar drie weken hier. De tijden veranderen. De menschen koopen niet meer van kooplui als ik was. Er zijn goede winkels, overal te bereiken en ik ben te duur, zegt men wel eens.

Maar ik houd vast aan mijn oud, degelijk goed. Ik kan niet anders.

En ja, zoo ziet mijn toekomst er droevig uit. Het benauwt me wel eens, want ik word ouder. Ik ben nu zestig en hoe lang nog kan ik het volhouden. De koopman zwijgt somber, langen tijd. "Enfin", zegt hij dan, "ik heb mijn tijd gehad, en ik heb een heerlijk leven gehad, ik kan terugzien op veel, heel veel moois. En dat houdt je op den been. En ook, dat er menschen zijn, die mij nu, in deze omstandigheden niet in den steek laten. Ook dat doet goed".

Even later zitten wij nog in den tuin van het hotel, waar hij woont. Het is een windstille warme zomeravond en de tuin is versierd met veel kleurige lampjes. De boomen staan roerloos en nu en dan fluistert de flakkerende avondwind zoetjes in de lispelende bladeren. En de koopman zegt: "Het leven

is een weldaad. Werkelijk ondanks alles. Hoe wonderlijk stil is het nu hier niet, hoe mooi is dit allemaal. Begrijp je nou, dat de menschen dit niet meer waardeeren, een stille tuin in den avond, en zoo maar wat zitten, wat praten... dat maakt een mensch goed ... "

En weer begint hij te vertellen uit de oude dagen, toen Twente zoo anders was, toen alles anders was. En hij toovert ons de boeiende tafereelen uit zijn bewogen leven voor, onder de menschen uit het land van katoen en heide , waar hij rondging als een ongedwongen feester, als een genierter van het goede der aarde, als iemand die vreugde vond in het kleine. "Het kleine", zegt hij, "is altijd mooi, mooier dan het groote, omdat het intenser is. En U vraagt over dankbaarheid, die ik kreeg en niet kreeg. Je moet niet denken aan dankbaarheid. Waarom. Kreeg Jezus dankbaarheid? En worden zijn daden daar minder of beter door? Welneen toch ... "

Als wij afscheid nemen, staat hij op den stoep van zijn hotel. Het zwakke licht van den stoeplamp beschijnt zijn hooge, zware gestalte. Het is donker in Losser. De menschen zijn reeds lang naar bed, hoewel het middernachtelijk uur nog niet geslagen heeft.

Dan rijden wij weg en als wij omzien staat hij daar nog, hoofsch buigend en wuifend. En het is als laten wij een goeden vriend achter en niet maar een "lapjeskoopman".

En dan voelen wij ook, dat voor deze filosofische figuur, het einde is gekomen. De wereld is anders geworden. De reizende kooplui verdwijnen. De menschen vragen niet meer in de eerste plaats naar oude degelijkheid en vakmanschap. En hij is voor ons, als wij hem daar zien staan, als de laatste van een typisch ras, dat uitsterft, uitgestorven is. En het is merkwaardig, dat ons dit pijn deed ...

Dit artikel stond op 25 augustus 1939 afgedrukt in het blad "Groot Twente". "Groot Twente" was een geïllustreerd familieblad, dat wekelijks verscheen en werd uitgegeven bij Misset in Doetinchem. Het eerste nummer dateert van juli 1939 en het blad heeft bestaan tot maart 1940 (nr.36).

Overige informatie

De streek waar de Tödden vandaan kwamen is een leuke bestemming voor een dagje uit. Via de A30/ E30 bent u na ca. 45 km bij afslag 10 (Hörstel),

waar u als eerste een kijkje kunt nemen in de kerk van het voormalige klooster Gravenhorst, direct aan de autobaan gelegen. Een Anna te Drieën, dus een beeld van Anna, Maria en Jezus, is slechts één van de vele kerkschatten die u hier aantreft.

In Hopsten herinnert nog veel aan de Tödden. De barokke kerk met de originele banken met koperen naamplaatjes, de kerkschatten met een zeer bijzondere "Doppelmadonna" in een stralenkrans, die in het middenschip hangt. Langs het kerkplein staan mooie oude huizen en iets uit het centrum staat het beroemde Haus Nieland, ook genoemd Poggeburg. Dit voormalige Töddenhuis is na aanvraag te bezichtigen.

Ook de omgeving van Hopsten is zeer de moeite waard. De Annakapel in Breischen met natuurlijk een Anna te Drieën, maar ook het bijzondere natuurgebied Heiliges Meer zijn aan te bevelen. Gipslagen in de ondergrond van dit gebied zijn door het grondwater uitgespoeld en de grote ondergrondse holle ruimtes die daardoor ontstaan, gaan op een gegeven ogenblik instorten. De gaten vullen zich snel met water en zo is een uniek natuurgebied ontstaan, met meren en poelen. Er lopen prachtige wandelpaden doorheen.

Ook in Recke en omgeving zijn nog mooie oude huizen te zien en van daaruit is het maar een klein stukje naar Mettingen.

Het Töddenmuseum in Mettingen is ondergebracht in Hotel Telsemeyer en bestaat uit drie vakwerkhuisen, die als museum zijn ingericht. Tevens is er in het dorp een schoolmuseum, waar het vroegere onderwijs aan zo'n klein boerendorpsschooltje aanschouwelijk wordt gemaakt. De kerk mag u natuurlijk niet overslaan en de omgeving is gewoon prachtig.

Mettingen ligt op de Schafberg en zo'n situering biedt natuurlijk fraaie vergezichten.

En mocht u nog tijd over hebben: zuidelijk van de autobaan bij afslag 10 (Hörstel), ligt het schitterende dorpje Bevergern. De kerk is zeer de moeite waard met uiteraard ook een Anna te Drieën. Maar in een nis in de muur staat nog een andere zeer bijzondere kerkschat: het reisaltaar van Vorstbisschop Christoph Bernhard von Galen. Dit reisaltaar is ongetwijfeld ook in Losser geweest, want op zijn veldtochten had hij dit religieuze kleinood in zijn bagage. Een fraai kerkplein, een goed restaurant in een mooi oud pand en een Heimatmuseum, ook al in zo'n mooi oud huis, vervolmaken

het geheel. In de omgeving, vlakbij, ligt het zogenoemde "Nasses Dreieck". Hier sluit het Mittellandkanaal aan op het Dortmund-Emskanaal in een heel mooi stuk natuur.

Verder zijn er in het hele gebied wandel- en fietsroutes. De plaatselijke VVV's, in de regel gevestigd in de gemeentehuizen, kunnen u er alles van vertellen. En als u op Internet gaat zoeken onder Tödden of Tüötten haalt u er ook zo een fietsroute af. Een leuk doel dus voor een dagje uit in een heel ander gebied en toch dichtbij.

Geraadpleegde literatuur:

Genealogie Lampe,

Centraal bureau voor de genealogie.

Gemeente-archief Losser

Goïnga, KJaas.

De Tödden achterna. Z.j. Goïnga, Klaas.

Tödden trekken door Twente. Z.j.

Internet

Mulder, K. Hannekemaaiers en kiepkerels. 1971.

Rickelmann, H. Mettingen im Wandel der Zeiten; 2. Verb. Aufl. 1978.

Winckler, Josef. Pumpernickel; Menschen und Geschichten um Haus Nieland (Hopsten). 1926.

Met dank aan alle mensen, die mij van informatie hebben voorzien.

UITGAVEN VAN DE STICHTING HISTORISCHE KRING LOSSER

Het Teylershuis en zijn bewoners (1974) door L.G. Poorthuis; f 4,50

Het Heininkshoes in Dorp Losser (1975) door H.Z. Scherphof-Bekker en L.H.M. Olde Meierink; f 4,50

Monumenten van Losser (1980) door L.H.M. Olde Meierink; f 15,00

Losser voorheen en thans II (1981) door C.J.A. van Helvoort; uitverkocht

Losser voorheen en thans I (fotomechanische herdruk 1996) door C.J.A. van Helvoort; uitverkocht

St. Catharina-klooster Almelo en Klooster Maria Vlucht op de Glaan (1983) door Adriaan Roelofs; f 10,00

Grondstukken en bewoners van Dorp Losser omstreeks 1820 (1986)
Grondstukken en bewoners in de Marke Losser omstreeks 1832 (1989)

3 delen en map met kaarten; f 25,00

Alle veldnamen, boerderijen, huizen, bewoners/ eigenaren en daarbij een schat aan historische gegevens. Een onmisbaar standaardwerk voor iedereen die geïnteresseerd is in de geschiedenis van Dorp en Marke Losser.

Losser en zijn kerkdorpen in oude foto's deel I (1987) door Thea Evers-Evers; uitverkocht

Losser en zijn kerkdorpen in oude foto's deel II (1994) door Thea Evers-Evers; f 25,00

Losser omstreeks 1890 (1991) door Thea Evers-Evers; f 10,00

In Losser is niets gebeurd ... 1940-1945 (1995) door J.J. Luizink; f 25,00

De Schultinchof Losser (1996) door H.Z. Scherphof-Bekker en C.S.M. Meijerink-Hannink; f 4,50

400 jaar Hervormden in Losser (1998) door Georg van Slageren; f 32,50

De uitgaven van de Historische Kring Losser zijn verkrijgbaar bij de penningmeester G.W.Th. van Slageren,
Hogeweg 36, 7582 CH Losser, tel. 053 538 28 50